
Uvodnik

Spoštovane bralke in bralci! Prva številka revije v letu 2020 je tematsko še kako aktualna, saj je posvečena prepoznavanju procesov radikalizacije, ki vodijo v nasilni ekstremizem v družbi. Prispevki temeljijo na nekaterih ugotovitvah Ciljnega raziskovalnega projekta »Radikalizacija in celoviti protiukrepi v Republiki Sloveniji« (RadCePro), ki ga v letih 2018–2020 izvajajo raziskovalci Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani in Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru, sofinancirata pa Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS in Ministrstvo za notranje zadeve. Projekt je koncipiran okrog štirih ciljev. Prvi cilj je oblikovanje konceptualne in terminološke osnove za proučevanje in spremljanje radikalizacije ter ukrepov proti radikalizaciji v RS; drugi cilj se nanaša na analizo prisotnosti radikalizacije v smeri izvajanja nasilja v RS; tretji cilj se ukvarja z oblikovanjem nabora indikatorjev za zgodnjo detekcijo radikalizacije, četrti cilj pa prinaša oblikovanje celovitega modela večinstitucionalnega odzivanja na radikalizacijo v Republiki Sloveniji. Prispevki, ki so pred vami, črpajo pretežno iz tretjega cilja projekta RadCePro.

Glavni namen pričujoče številke z naslovom »Indikatorsko spremljanje radikalizacije« je postaviti konceptualne in empirične temelje za identificiranje in spremljanje pojavov radikalizacije na osnovi vnaprej predvidenih indikatorjev. Radikalizacija je proces spreminjanja in transformacije prepričanj ter vedenja posameznikov ali skupin v smeri doseganja korenitih sprememb. Te spremembe želijo nekateri dosegati z uporabo nasilja, kar je seveda nezakonito. Indikatorski model bi omogočil zgodnje identificiranje in spremljanje takšnih posameznikov ter skupin, kar bi zmanjšalo možnosti uresničenja najslabših možnih scenarijev, do katerih je že prišlo v številnih evropskih državah. Slovenska družba je le delno pripravljena na tovrsten izziv in namen tematske številke je odpreti nove horizonte ter zmanjšati možnosti za razvoj najslabših scenarijev.

Iztok Prezelj in Branko Lobnikar sta pripravila uvodni, lahko rečemo pojasnjevalni prispevek o spremljanju radikalizacije na osnovi indikatorjev. V model radikalizacije sta vključila vedenjske indikatorje radikalizacije, kot so: verbalno ali fizično nasilno vedenje, grožnje z nasilnim vedenjem; opravičevanje nasilnega vedenja; absolutno zavračanje drugih in drugačnih; nenadna sprememba v vedenju – odklanjanje hrane, odklanjanje zdravljenja, odklanjanje nečesa, kar je bilo za osebo značilno in običajno v preteklosti; prostovoljna ali neprostovoljna socialna marginalizacija; občutek osamljenosti, nekoristnosti, nepripadnosti skupini, skupnosti ter prekinitve socialnih stikov z družino in prijatelji; nesprejemanje pravil, izvrševanje kaznivih ravnanj; izražen narcisizem in dovzetnost za teorije zarot; zavračanje avtoritete, pravil, postopkov; prekomerna verska vnema, nezadovoljstvo z običajnimi verskimi praksami, zavračanje verskih avtoritet; pogosta zloraba alkohola, drog; iskanje virov o skrajnih ideologijah in idejah ter tetovaže in nakit z radikalno vsebino in simboli, gestikulacija ekstremističnih znakov, komuniciranje pripadnosti ekstremistični skupini preko obleke ali na kak drug način (glasba, literatura). Nabor indikatorjev še zdaleč ni skromen, saj prispevek v bistvu predstavlja prvi celoviti model indikatorjev radikalizacije v Sloveniji. Zapisani indikatorji so univerzalni, vendar pa v vseh, za radikalizacijo ranljivih/dovzetnih skupinah, niso enako pogosto in/ali močno prisotni. Specifičnosti različnih skupin predstavljajo prispevki v nadaljevanju.

Janja Vuga Beršnak in Iztok Prezelj sta se tako ukvarjala z indikatorji za prepoznavanje radikalizacije med mladostniki. Na osnovi intervjujev in fokusnih skupin s strokovnjaki na področju šolstva in obvladovanja nasilja sta ugotovila, da delavci v šolskem sistemu potencialno ranljive mladostnike prepoznajo posredno, in sicer s spremljanjem klasičnih oblik nasilja, kot so fizično, verbalno in v zadnjem času tudi spletno. To pomeni, da šolskim delavcem sicer uspe prepoznati ranljive mladostnike in so opremljeni z znanjem ter izkušnjami, kako ukrepati, ko gre za različne vrste nasilja, ne pa tudi, ko gre za radikalizacijo!

Anja Kolak je raziskovala indikatorje za prepoznavanje radikalizacije socialno ogroženih in udeležencev nasilja v družini. Avtorica ugotavlja, da so pripadniki verskih skupin in brezposelni najbolj ranljivi oziroma dovzetni za radikalizacijo; da osebne travme in stiske posameznika močno vplivajo na spodbujanje in netenje sovraštva; in da so pri preprečevanju radikalizacije centri za socialno delo, nevladne organizacije in izobraževalne institucije srednje učinkoviti. Pomembna je tudi ugotovitev, da v raziskavi sodelujoči praktiki področja radikalizacije in nasilnega ekstremizma ne poznajo dobro, saj pojava pomensko povezujejo s tradicionalnimi oblikami nasilja, kot so fizično, psihično, spolno in ekonomsko nasilje. Avtorica ugotavlja, da je mogoče indikatorje implementirati v obstoječo zakonodajo, in sicer med smernice za identificiranje nasilja v družini, ki so opredeljene v zakonu o preprečevanju nasilja v družini oziroma v druge zakonske akte, ki urejajo podobna področja dela.

Naslednje ranljive oziroma dovzete skupine za radikalizacijo so Kaja Prislan, Andrej Sotlar, Branko Lobnikar in Maja Modic prepoznali v zapornikih, osebah v probaciji in prosilcih za mednarodno zaščito. Skozi večstopenjsko raziskavo, ki je obsegala pregled literature in primerov iz praks, terensko anketiranje med policisti, ki se ukvarjajo s preiskovanjem in preprečevanjem radikalizacije, ter fokusno skupino s strokovnjaki s področja izvrševanja kazenskih sankcij avtorji ugotavljajo, da je ranljivost in dovzetnost za radikalizacijo, ki vodi v nasilni ekstremizem, mogoče prepoznati na podlagi zunanjih ter notranjih indikatorjev, povezanih z vedenjem, socializacijo in osebnimi prepričanji, ob upoštevanju kontekstualnih okoliščin analiziranih populacij. Kljub vsemu ključni deležniki, ki se ukvarjajo s problematiko radikalizacije v Sloveniji, tovrstne pojave pri zapornikih, osebah v probaciji in prosilcih za azil za zdaj redko zaznavajo. Klemen Kocjančič in Iztok Prezelj sta raziskala indikatorje, ki bi kazali na islamistično radikalizacijo, ki je v Evropi že dolgo eden najresnejših varnostnih, pa tudi političnih, socioloških in ne nazadnje verskih problemov. Pregled literature, študija primerov in intervjuji s predstavniki ključnih verskih skupnosti ter Urada za verske skupnosti so pokazali, da primeri islamistične radikalizacije v Sloveniji kažejo nižjo intenzivnost v primerjavi s tujino, vendar pa njihova prisotnost že omogoča opredelitev nabora indikatorjev. Zavedanje nevarnosti islamistične radikalizacije in s tem povezanih tveganj v Sloveniji obstaja, avtorja pa sta opredelila različne indikatorje islamističnega radikalnega vedenja in delovanja, vključno s tistimi, ki se nanašajo na islamistične borce povratnike.

Številko zaključujemo s prispevkom Alberta Černigoja, ki s policijsko-operativnega zornega kota obravnava preprečevanje radikalizacije v Sloveniji in napoveduje premik od represivnega k vseskupnostnemu pristopu. V

tem kontekstu ugotavlja, da danes potrebujemo pristop, ki bo zagotavljal celovito in trajnostno naslavljanje s terorizmom povezanih tveganj. V ta prizadevanja je treba vključiti najširši krog tako varnostnih kot nevarnostnih deležnikov, vključno s civilno družbo in interesnimi skupinami, ter jim zagotoviti potrebne mehanizme, vire in orodja, kamor sodijo tudi indikatorji za pravočasno odkrivanje radikalizacije. Avtor veliko stavi tudi na Nacionalno strategijo za preprečevanje terorizma in nasilnega ekstremizma, ki jo je Vlada RS sprejela konec leta 2019 in naj bi poleg načrtnosti zagotavljala tudi okrepljeno sodelovanje na tem področju.

Urednika se zahvaljujeva številnim sodelujočim pri pripravi tematske številke in verjameva, da bodo ključne ugotovitve prispevkov uporabne tako za teoretike in raziskovalce kot za praktike, ki se na svojih delovnih mestih vsak dan soočajo z izzivi identifikacije, obravnave in preprečevanja nasilja, radikalizacije in ekstremizma, pa četudi (in dokler) so tovrstni varnostni problemi v Sloveniji manj pereči kot v mnogih drugih državah EU.

Prof. dr. Iztok Prezelj
Gostujoči urednik

Izr. prof. dr. Andrej Sotlar
Gl. in odg. urednik